

PETRÁS ÉVA

Kereszténydemokrata politikusok tevékenysége a demokratikus magyar emigráció soraiban

I.

A kereszténydemokrácia képviselőit a Demokrata Néppárt (DNP) működésének 1949-es felfüggesztését követően Magyarországon nem maradt lehetőség.¹ Barankovics István, a párt főtitkára egy Rákosi Mátyással történt drámai hangvételű beszélgetést követően,² 1949. február 2-án felesége, továbbá Jánosi József jezsuita páter és Blaskó Mária író nő társaságában az amerikai követség gépkocsiján elhagyta az országot. Bécsbe érkezve nyilatkozatot adott a külföldi sajtó és rádiók számára, amelyben bejelentette a DNP munkájának beszüntetését. Ezután az országban maradt képviselők egy csoportja a párt „politikai bizottsága” nevében kimondta a DNP munkájának felfüggesztését. Az 1949. február 4-én hozott határozatot az or-

szággyűlés március 10-i ülésén tudomásul vette.³ Az 1949-es választások után pedig megszűnt a volt koalíciós és ellenzéki pártok – köztük a DNP – már egyébként is formális működése annak ellenére, hogy nem született sem törvény, sem rendelet e pártok megszüntetéséről vagy felszámolásáról.⁴

A DNP munkájának felfüggesztésével és a kommunista teljhatalom kialakulásával a magyar kereszténydemokrácia története két szálon haladt tovább: itthon és az emigrációban. Magyarországon intézményes működésre a félelem légkörében egyáltalán nem volt lehetőség: az itthon maradottakra a közéletből való kiiktatás, különböző retorziók, konstruált perek, börtön, internálás, rendőrhatalom felügyelet, mindennaposz való hatósági zaklatás és állambiztonsági megfigyelés várt.⁵ Mihelics Vid, a DNP egykori országgyűlési képviselője, szociológus, a helyzetet 1950-ben a következőképpen fogalmazta meg: „A katolikus politikának ma egyetlen lehetősége az, hogy depolitizálni kell a sajtót és a mozgalmat. Nincs értelme a további kísérletezésnek a rendszerrel szemben, mert a fennálló veszedelem nem áll arányban az esetleg elérhető sikerrel. Ma az események már túlnőttek rajtunk, s ma minden igyekezettel azon kell lenni, hogy átmenthessük magunkat.”⁶

A párt vezetőjén kívül tíz kereszténydemokrata országgyűlési képviselőnek sikerült – több hullámban – átlépnie az országhatárt, és többen emigráltak a DNP szimpatizánsai, illetve a társadalmi bázisának tömegét adó Katolikus Agrárifjúsági

³ IZSÁK Lajos: A Demokrata Néppárt „önfeloszlátása”. In: Uó: *Polgári pártok és programjaik Magyarországon, 1944–1956*. Pannónia könyvek, Budapest, 1994. 125–130.

⁴ Az önfeloszlátás ilyen értelemben pártszabályellenesen történt, így elmondható, hogy a koalíciós korszak több más pártjához hasonlóan a DNP sem szűnt meg hivatalosan.

⁵ Erről részletesen lásd: TABAJDI Gábor: Kereszténydemokraták a politikai rendőrség célkeresztjében. In: UNGVÁRY Krisztián (szerk.): *Búvópatakok. A jobboldal és az állambiztonság, 1945–1989*. 1956-os Intézet–Jaffa Kiadó, Budapest, 2013. 183–220. és TABAJDI Gábor: Egy tipikus jobboldali összeesküvés: Matheovits Ferenc és a pártállam. In: UNGVÁRY Krisztián (szerk.): I. m. 221–256.

⁶ FRENYÓ Zoltán: A magyar kereszténydemokrácia a kommunizmus árnyékában. ÁVH-jelentések a Demokrata Néppárttól. *Magyar Szemle*, 2000/1–2. 68–88.

¹ A tanulmány a kereszténydemokrácia fogalmát ezúttal szűk értelemben, a Demokrata Néppárt tagjainak, illetve támogatóinak körére redukálva használja, és az ehhez a körhöz tartozó politikusok és közéleti személyiségek emigrációs tevékenységét vizsgálja. A témára vonatkozó többéves kutatásaim első megjelenésére rövid, ismeretterjesztő formában került sor a Barankovics István Alapítvány honlapján. Forrás: <https://barankovics.hu/cikk/idoszerumultunk-jelene/a-keresztenydemokrata-emigracio-tortenete-1949-1989> 2016-ban. (Letöltve: 2018. 12. 05.) Jelen tanulmány az ott ismertetett áttekintés alapján megfogalmazott kérdések nyomán, újabb kutatásaim eredményeit felhasználva készült.

² BARANKOVICS István: Sorsdöntő beszélgetés Rákosival. In: BABÓTHY Ferenc–KOVÁCS K. Zoltán (szerk.): *Félbemaradt reformkor. Miért akadt el az ország keresztény-humanista megújulása?* Detti, Roma, 1990. 242–252.

Legényegyletek Országos Testülete (KALOT) tagjai közül is. Varga László⁷ már 1948. november 3-án, Pócza Lajos⁸ 1949. január 13-án, Zoltán Pál⁹ az ezt követő napokban jutott ki külföldre. Barankovics István emigrálása után, kalandos körülmények között távozott 1949. február 22-én Mézes Miklós¹⁰ vezetésével Babóthy Ferenc, Eszterhás György, Kovács K. Zoltán, Pethe Ferenc, valamint Villányi Miklós. Belső Gyula 1949. március 15-én hagyta el az országot.¹¹ Az emigráns egykori kereszténydemokrata képviselők közül egy ember Ausztráliában, három fő Nyugat-Európában telepedett le, hárman Kanadában, négyen pedig az Egyesült Államokban találtak második otthonra.

⁷ Varga László (1910–2003) ügyvéd, kereszténydemokrata politikus, az 1947. évi országgyűlési választások után a DNP országgyűlési képviselője.

⁸ Pócza Lajos (1909–1993) 1947-ben, a DNP színeiben a Zala megyei választókerületben képviselői mandátumot szerzett.

⁹ Zoltán Pál (1898–1989) 1947-ben a DNP színeiben, a Hajdú-Bihar megyei választókerületből jutott be a törvényhozásba.

¹⁰ Mézes Miklós (1920–) 1947. augusztus 31-én a Győr-Moson-Sopron megyei választókerületből került a parlamentbe. 1948. november 3-tól a frakció vitarendezője volt. 1949. február 22-én Ausztriába menekült, majd Svájcban élt, végül 1951-ben Kanadában telepedett le. Az emigrációban tagja lett a Magyar Nemzeti Bizottmánynak. – Babóthy Ferenc (1915–2004) a DNP Somogy megyei listájáról lett képviselő, a párt parlamenti képviselőcsoportjának főtitavezető tisztségét töltötte be. – Eszterhás György (1916–2002) vezette a DNP 1947-es választási kampányát. Heves és Nógrád-Hont vármegye képviselőjeként szerzett mandátumot. 1947 szeptemberétől pártja végrehajtó bizottsági tagja és országos pártigazgató. 1950-től a Közép-Európai Kereszténydemokrata Unió Magyar Tagozatának és a Magyar Nemzeti Bizottmánynak a tagja. – Pethe Ferenc (1917–2006) újságíró, politikus. 1945 tavaszán került kapcsolatba az FKgP-vel, amelynek járási, később kaposvári titkára lett. 1947-ben a DNP színeiben választották országgyűlési képviselővé. A képviselők életrajzainak forrása: *Kereszténydemokrácia Tudásbázis. Ki kicsoda?* Barankovics István Alapítvány. Forrás: <http://barankovics.hu/keresztenydemokracia-adatbazis/ki-kicsoda> (Letöltve: 2018. 11. 05.).

¹¹ Villányi Miklós (1923–1994) 1947-ben a DNP színeiben Somogy megye jelöltjeként bejutott a törvényhozásba. A DNP alakuló ülésén ő volt az egyik korjegyző. 1949 és 1956 között a Magyar Nemzeti Bizottmány tagja. – Belső Gyula (1918–1991) az 1947-es választásokon a DNP színeiben lett képviselő, körzete: Vas vármegye Szombathely törvényhatósági jogú várossal.

II.

„Emigrációba nem megy az ember, hanem kényszerül” – írta Barankovics István naplójába az ország elhagyását megelőzően,¹² s megállapítása hűen tükrözi viszonyát az emigrációhoz: gyökereitől és természetes szellemi-kulturális környezetétől elvágha a Magyarországot való tevékenykedés lehetőségének csupán minimális esélyével kellett megbarátkoznia, akárcsak külföldre menekülő sok más társának. Az emigráció mint kényszerű izolációs tapasztalat sokkhatása, majd helyzetük rendeződése után azonban a legtöbb kereszténydemokráciához köthető emigráns politikus a magyar demokratikus emigráció már létező fórumaihoz csatlakozott és ezeken keresztül mégis aktívan fejtett ki tevékenységet. Egyrészt élénken részt vettek a demokratikus magyar emigráns szervezetek munkájában (Magyar Keresztény Népmozgalom,¹³ Magyar Nemzeti Bizottmány [MNB – angolul: Hungarian National Council]), másrészt létrehozták az elnyomott kelet-közép-európai nemzetek emigráns kereszténydemokratáinak szervezetét, a Közép-Európai Kereszténydemokrata Uniót (Christian Democratic Union of Central Europe – CDUCE). Ezeken a fórumokon keresztül lehetőségük volt a világ vezető politikusai és közvéleménye elé tárni a magyarországi eseményeket, és – ha kezdetben csak közvetett módon is – tartani a kapcsolatot az itthon maradtakkal.

A demokratikus magyar emigráns szervezetek közül kiemelkedett az MNB szerepe, amelyet az 1947-es emigrációs hul-

¹² BARANKOVICS István: Sorsdöntő beszélgetés Rákosival. I. m. 250. Barankovics emigrációs éveiről és tevékenységéről vö: GYORGYEVICS Miklós: A magyar kereszténydemokrácia apostola. Pályakép. In: KOVÁCS K. Zoltán–GYORGYEVICS Miklós (szerk.): *Híven önmagunkhoz. Barankovics István összegyűjtött írásai a kereszténydemokráciáról*. Barankovics Akadémia Alapítvány, Budapest, 2001. 474–508.

¹³ Közi Horváth József kezdeményezésére alakult meg 1949 májusában, amely hatékony katolikus mozgalmi közösséggé vált. Történetéről és meghatározó személyiségeiről lásd: KOVÁCS K. Zoltán: Magyar kereszténydemokraták az emigrációban. In: BABÓTHY Ferenc et al. (szerk.): *Féltbemaradt reformkor. 1935–1949. Törekvések Magyarország keresztény humanista megújítására, a haza és a szegénység szolgálatában*. Püski Kiadó, Budapest, 2005. 263–274.

lámával kikerült magyar politikusok alapítottak azzal a céllal, hogy az otthon megkezdett antikommunista politikai küzdelmet idegenben folytassák.¹⁴ Az ekkorra már kialakuló hidegháborús világpolitikai helyzetben tevékenységükhöz félhivatalos támogatást kaptak az Amerikai Egyesült Államoktól a Szabad Európa Bizottságon (Committee for a Free Europe) keresztül,¹⁵ az MNB tizenhárom fős Végrehajtó Bizottságára pedig kvázi ellenkormányként tekintettek. Varga Bélán kívül az MNB Végrehajtó Bizottságának tagjai közé tartozott Nagy Ferenc és az 1945–1948 közötti demokratikus pártok vezetői közül több politikus, köztük – a Vallás- és Közoktatásügyi Bizottság vezetőjeként 1951-től – Barankovics István. Az MNB fontosságát mutatja, hogy működését a magyar kommunista állambiztonság kezdettől megfigyelte. Egy megszerzett tagnyilvántartás szerint a volt DNP politikusai és értelmiségi támogatói környezetéből Babóthy Ferenc, Barankovics István, Belső Gyula, Eszterhás György, Kovács K. Zoltán, Kovrig Béla, Mézes Miklós, Pethe Ferenc, Pócza Lajos, Varga László és Villányi Miklós vettek részt a bizottmány munkájában s kerültek ily módon is az állambiztonság célkeresztjébe.¹⁶

Barankovics István még az Egyesült Államokba érkezése és ottani letelepedése előtt, Ausztriából küldte meg Nagy Ferencnek azt az *Egységtörekvések és Magyarország* című tanulmányát, amelyben Magyarország érdekében sürgette az emigráció egységének megteremtését.¹⁷ Majd 1952-ben, immár az MNB Vallás- és Közoktatásügyi Bizottságának vezetőjeként, kidolgozta *Az emigráció kultúrpolitikai programja* című terveze-

¹⁴ BARÁTH Magdolna: Támogatni vagy bomlasztani? Adalékok a magyar hivatalos szervek emigrációs politikájának változásához. *Betekintő*, 2011/3. Forrás: www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2011_3_barath.pdf (Letöltve: 2018. 11. 10.).

¹⁵ A Szabad Európa Bizottság 1949 nyarán jött létre. Megalakulásának körülményeiről lásd: BORBÁNDI Gyula: *Magyarok az Angol Kertben. A Szabad Európa Rádió története*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1996. 15–22.

¹⁶ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) 4.1. A-2127/17. 77–80.

¹⁷ BARANKOVICS István: *Egységtörekvések és Magyarország*. Salzburg, 1951. In: Nagy Ferenc papers. Series IV. Arranged manuscripts, Box 36., Columbia University, Butler Library, Rare Books and Manuscripts Library, New York.

tét.¹⁸ Ennek bevezetőjében az MNB munkáját a magyar történelem két sikeresnek látott emigrációs tevékenysége – a két világháború közti „bolsevista” és az 1848-as – mellett pozicionálta. Ezek előterében határozta meg az 1947-es demokratikus magyar emigráció kultúrpolitikai feladatait annak érdekében, hogy szintűgy sikeresen termeljen ki és őrizzen meg egy saját ügyében cselekvőképes elitet. Az emigráns politikai szervezetek munkájában való tevékeny részvétel mellett Barankovics érdeklődése azonban egyre inkább a politikaelméleti kérdések irányába fordult, és emigrációs munkássága saját és mások ilyen irányú műveinek megjelentetésével gyakorolt hatást az itthoni ellenzéki és emigrációs erőkre.¹⁹

Barankovics mellett a kereszténydemokrata emigráció minden bizonnyal egyik legaktívabb tagja Varga László, a DNP egykori országgyűlési képviselője és jogásza volt. Ő New Yorkban a Szabad Európa Bizottság tájékoztatási osztályának munkatársaként központi szerepet játszott az emigráns szervezetek munkájának koordinálásában. Varga állította össze – Eckhardt Tiborral – például azt az ENSZ szociális és gazdasági tanácsa *ad hoc* bizottsága számára készített 76 oldalas memorandumot, amely a magyarországi kényszermunkatáborokról nyújtott tájékoztatást. A memorandum az MNB kiadásában meg is jelent New Yorkban.²⁰ 1953-ban Varga részt vett a Szabad Magyar Jogászok Világszövetségének megalakításában – később hosszú időn át a szervezet elnöke lett –, amely számos konferenciát

¹⁸ BARANKOVICS István: *Az emigráció kultúrpolitikai programja*. Magyar Nemzeti Bizottmány, New York, 1952. In: Nagy Ferenc papers. Series VI. Printed Material. Box 88., Columbia University, Butler Library, Rare Books and Manuscripts Library, New York.

¹⁹ Még Ausztriában rendezte sajtó alá, de már New Yorkban adta ki *A keresztény politika iskolája* című művet, amely a *Hazánk* hasábjain megjelent Mihelics Vid által szerkesztett cikksorozat egységbe foglalt gyűjteménye. A Magyar Nemzeti Bizottmány támogatásával elindította a *Kis Magyar Könyvtár* sorozatot. Emigrációs munkásságának utolsó korszakában a kereszténységgel és a keresztény egyházak helyzetével foglalkozott: 1955-ben jelent meg *Haladás és keresztény politika* című műve, 1962-ben pedig *Az egyetemes zsinat és a vasfüggöny*. In: GYÖRGYEVICS Miklós: I. m. 498–504.

²⁰ *Memorandum on forced labor and forced labor camps in Hungary, to the ad hoc committee on forced labor of the United Nations social and economic council*. Hungarian National Council, New York, 1952.

rendezett a magyarországi helyzettel kapcsolatban, s amely az 1956-os forradalom idején is jelentős munkát végzett. A többi emigráns kereszténydemokrata politikus közül kiemelkedő volt még Kovács K. Zoltán szerepe, aki 1951-től a Szabad Európa Rádió magyar szerkesztőségében dolgozott Münchenben. Rádiósként elsősorban mezőgazdasági jellegű riportokkal, tudósításokkal jelentkezett Zoltán Károly álnéven.

A magyar emigráció politikáló része az 1950-es évek elején már nemcsak abban a tekintetben oszlott meg, hogy csoportjai mikor hagyták el Magyarországot és milyen közjogi elméletet választottak tevékenységük elvi alapjául, hanem abban is, hogyan ítélték meg a Magyarországon és általában Kelet-Közép-Európában zajló eseményeket. Sztálin halála és a Magyarországon Nagy Imre 1953-as kormányra kerülésével elindult „új szakasz” megítélése amerikai külpolitikai változásokat is hozott, s ez az MNB-n belül többféle helyzetértékelést tett lehetővé. Az egyik csoport, felismerve a magyarországi erjedést, sürgette az emigráció eddigi politikájának megváltoztatását, az új magatartás fontos elemei közé sorolva a hazai fejlődés pozitív vonásainak méltánylását, a reformer irányzatok iránti megértést. Mások az emigráció befolyását éppen arra akarták használni, hogy a Rákosi-rendszer megingását annak kívülről megsegített megdöntése irányába mozdítsák el. Egy harmadik csoport pedig kitartott amellett, hogy a hazai ellenállást az emigránsok azzal támogathatják a legjobban, hogy következetesen elutasítják a kommunizmust. Ez utóbbiak közé tartozott Barankovics is, aki 1956 júniusában javasolta az MNB-nek, hogy az „[i]smételje meg a Végrehajtó Bizottság régebbi ünnepélyes nyilatkozatát, hogy változatlan céljának a magyarság önrendelkezési jogának helyreállítását és szabad magyar választások megtartásának kivívását tekinti”.²¹

A kommunizmus elleni harc képezte azt a közös nevezőt is, amelynek alapján a Kelet-Közép-Európából Nyugatra menekült kereszténydemokrata pártok vezetői létrehozták együttműködésük szervezeti keretét. Előzetes tárgyalások után,

²¹ BORBÁNDI Gyula: *A magyar emigráció életrajza, 1945–1985*. Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Bern, 1985. 231.

amelyek a lengyel, a csehszlovák és a magyar kereszténydemokraták között folytak, 1950. július 26-án így alakult meg New Yorkban a Közép-Európai Kereszténydemokrata Unió (Christian Democratic Union of Central Europe – CDUCE). Ennek létrehozásától azt remélték, hogy közös fellépéssel szavaiuknak, nyilatkozataiknak nagyobb súlyt tudnak adni. A CDUCE alapító tagjai voltak: Adolf Prohazka (Csehszlovákia), Karol Popieł (Lengyelország), Edward Stukel (Lettország), Kazys Pakstas (Litvánia), dr. Varga László (Magyarország), dr. Miha Krek (Jugoszlávia). Az elnök Közi Horváth József, majd 1958-tól 1974-ben bekövetkezett haláláig Barankovics István lett. A CDUCE aktivitásának csúcspontja az 1950–1960-as évekre esett. Az 1950-es évek elején kapcsolatokat építettek ki a nyugat-európai, a dél-amerikai kereszténydemokrata pártok és a CDUCE között. A szervezet egyébként teljes jogú tagja volt a Kereszténydemokrata Internacionálnak is. Ismételten rendeztek csúcstalálkozókat, kongresszusokat, és rengeteg információs anyagot adtak ki és terjesztettek világszerte. A CDUCE-nek az idők folyamán állandó képviselte lett Európában a nyugat-európai kereszténydemokrata pártokat tömörítő EUCD brüsszeli központjában, így szorosabbá vált a szervezet és a nyugat-európai kereszténydemokrata pártok kapcsolata is.²²

Az 1956-os forradalom és szabadságharc a kereszténydemokrata emigráció életében is alapvető változást hozott. Az újabb magyar emigrációs hullám kiélezte a magyar emigráción belül már amúgy is meglévő ellentéteket. Kezdetben megfigyelhető volt a törekvés az emigráció eszmei és szervezeti egységének megteremtésére, ezek a kísérletek azonban sorra kudarcot vallottak. Pedig az ötvenhatos emigránsok érkezésével az emigráció politikai színeképe alapvetően nem változott meg. Például a Barankovics-féle kereszténydemokrata irányzat felé közülük azok orientálódtak, akik korábban is a reformkatolicizmus, illetve a KALOT és az Egyházközi Munkásszakosztályok (EMSZO) munkájában vettek részt.

²² KOVÁCS K. Zoltán: *Magyar kereszténydemokraták az emigrációban*. I. m. 277.

Még az egység jegyében, 1957. június 28–30. között Münchenben a Magyar Keresztény Demokrata Unió háromnapos kongresszust rendezett. A kongresszus kijelentette: „Őszintén óhajtjuk, hogy a forradalom után menekült és esztendőik óta külföldön élő közéleti vezetők között megértés és hatékony, közös munkára alkalmas jó viszony alakuljon ki. Őszintén kívánjuk, hogy a régi emigrációnak a tagjai, akik a forradalom eszméit magukénak vallják, tudásukkal és tapasztalatukkal segíthessék az új emigráció hivatott vezetőit.” Végül megállapítják: „A forradalom elsodorta a nemzet emigrációs képviselőit, a különféle jogfolytonossági elméleteket. Új nemzeti képviselő kialakítására van szükség az emigrációban.”²³

Az egységbe tagozódás helyett azonban ötvenhatos emigránsok 1957. január 5-én Strasbourgban létrehozták a Magyar Forradalmi Tanácsot. Az MNB Végrehajtó Bizottságában Nagy Ferenc volt az, aki melléjük állt, és azt sürgette, hogy a bizottmány vállalja a forradalmi követeléseket és működjön együtt a Forradalmi Tanáccsal. Többen azonban kétségbe vonták a bizottmány további létjogosultságát. Ebben a helyzetben foglalta össze a müncheni kongresszus üzenetével összhangban Barankovics azt, amit *Az ún. nemzeti képviselő kérdéséről*, vagyis az egységes magyar demokratikus emigráció szükségességéről gondolt.²⁴

Írásában a régi és az új politikai emigráció egységes fellépését sürgette, amely a „magyarkérdést” vizsgáló testületek irányába is fontos üzenettel szolgálhatott volna, és kiállt az MNB fenntartásának szükségessége mellett:

A forradalom és a szabadságharc tragédiája után is változatlanul szükség van egy olyan emigráns politikai testületre, amely az önrendelkezési jogától megfosztott magyar nemzet érdekeinek szószólója a szabad világban. Ezt a szerepet éveken át a Magyar Nemzeti

²³ *Magyar Tudósító*, 1957. július 4.

²⁴ BARANKOVICS István: *Az ún. nemzeti képviselő kérdéséről*. ÁBTL 3.2.4. K-1443 Barankovics István személyi dossziéja.

Bizottmány, illetve annak Végrehajtó Bizottsága töltötte be.

A forradalom és a szabadságharc idején és után közel 200 000 honfitársunk lépte át a nyugati és déli magyar határt. Történetünk egyik legnagyobb exodusának voltunk tanúi. Ennek az exodusnak jelentőségét emelte, hogy a honi fiatalabb értelmiségnek ily nagy hányada egy tömegben még sohasem emigrált, és a honi értelmiségiek 1945 utáni emigrációknak sem tették ki ilyen nagy hányadát.

Egy pillanatig sem volt kétséges, hogy az emigráció ilyen megváltozása után a Magyar Nemzeti Bizottmány nem töltheti be az elnémitott nemzet szószólójának szerepét régi formájában és összetételében. Nem volt kétséges, hogy olyan testületre van szükség, amelyben a régi és az új emigráció együttműködik. [...]

A forradalom után az egység jelentőségének tudatában kerestük a helyes megoldást. [...]

A forradalmi időszakban a Bizottmány Végrehajtó Bizottsága tevékenységének közvetlen szemlélője és igen kis mértékben részese voltam. [...] Közvetlen tudomásom alapján állíthatom tehát, hogy a szóban forgó időszakban, a magyar ügy érdekében egyetlen nemzetközi fórum egyetlen olyan kedvező gesztust sem tett, amelyet vagy amelynél sokkal többet a Bizottmány előzőleg szóban, vagy írásban ne kért, ne javasolt vagy ne kívánt volna. Azok a végrehajtó bizottsági tagok, akik a VB közös tevékenységéből kivették részüket, ezekben az időkben fizikai és szellemi erejük végső megfeszítésével dolgoztak, csaknem mind névtelenül és összhangban.

– foglalta össze az MNB forradalom idején és a szabadságharc leverése utáni tevékenységét Barankovics.

Az MNB bomlási folyamatát azonban nem állíthatta meg, az az újraszerveződő kommunista politikai rendőrség emigrá-

ció bomlasztására irányuló akcióinak hatására is szétesett, és 1957 végén befejezte működését.²⁵

Varga László és a Szabad Magyar Jogászok Világszövetsége azonban folytatta a magyarügy érdekében végzett tevékenységét. Az ENSZ-hez fordultak memorandumaikkal, amelyekben jogi eszközökkel bizonyították, hogy Nagy Imre, és nem Kádár János Magyarország törvényes miniszterelnöke, és kérték, hogy a Kádár-kormány delegációjának mandátumát az ENSZ ne fogadja el. A megtorlás idején folyamatosan tiltakoztak a letartóztatások, ítéletek és kivégzések ellen. Varga László írta *A szabadságharcosok a bíróságok előtt* című munkát, de kiadták *A cserbenhagyott forradalom* és *Az elárult forradalom* című tanulmányokat is.²⁶ Azonban a magyarkérdés lekerült az ENSZ napirendjéről és a vasfüggöny újra hosszú időre legördült Magyarország és a szabad világ között.

III.

Sajátos és teljesen egyedi kereszténydemokrata emigrációs szerepvállalás Kovrig Béla szociológus és szociálpolitikus 1956-os menekültek között végzett kutatása és az ez alapján írt *Nemzeti kommunizmus és Magyarország. Egy eszme története* című műve.²⁷

²⁵ Szabó Miklós, „Kerekes Mihály” fedőnevű ügynök, beépült a Magyar Nemzeti Bizottmány ausztriai menekültügyi irodájába. Aktívan hozzájárult a gyanakvás légkörének kialakításában, adatokat gyűjtött, és 1957-es hazatelepülése után adott információi olyan lépéselőnyhöz juttatták a magyarországi politikai vezetést, hogy az ENSZ Különbizottsága, az úgynevezett Ötös Bizottsága nem érte el a célját, és a „magyarkérdést” 1962 végén levették a napirendről. A témáról lásd: Sz. Kovács Éva: A magyar hírszerzés tevékenysége Ausztriában (1945–1965). *Betekintő*, 2013/2. Forrás: www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2013_2_sz_kovacs.pdf (Letöltve: 2018. 11. 16.)

²⁶ Dr. VARGA László: Az Amerikai Szabad Magyar Jogászok Világszövetsége. Összefoglaló a szervezet tevékenységéről. In: Uó: *Fények a kődben. Egy életút a nemzet szolgálatában*. Médiamix, Salgótarján, 2002. 99–103.

²⁷ A kötet anyaga 54 évi lappangás után, 2016-ban látott magyarul is napvilágot. KOVRIG Béla: *Nemzeti kommunizmus és Magyarország. Egy eszme története*. Szerk.: PETRÁS Éva. Gondolat Kiadó, Budapest, 2016.

Kovrig az 1930-as években részt vett a magyar társadalombiztosítás létrehozásában, kutatót, oktatót és írt, és a kor reformkatolikus közéleti szereplőjeként ő dolgozta ki a Kereszténydemokrata, majd Demokrata Néppárt szociális programját is. A második világháború idején részt vett az antifasiszta ellenállásban, azonban a háború utáni magyarországi belpolitikai változások olyan helyzetet teremtettek számára, amely miatt már 1946-ban igyekezett minden követ megmozgatni azért, hogy elhagyhassa az országot. Végül 1948-ban emigrált, és egy rövid olaszországi kitérő után 1949-ben érkezett az Egyesült Államokba, ahol 1962-ben bekövetkezett haláláig Milwaukeeban, a Marquette Egyetemen lett szociológiaprofesszor. Tevékenyen bekapcsolódott nemcsak az egyetemi életbe, hanem az amerikai magyar demokratikus emigráció közéleti tevékenységébe is.

Kovrig tehát emigrációban élte át az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményeit. Saját helyzetében annyit tudott tenni, hogy már 1957-ben különböző helyeken pályázott, hogy a magyar menekültek között szociológiai felmérést, terepmunkát végezhesen. Az elnyert támogatás birtokában a kutatáshoz egy 16 oldalas, 125, többnyire nyílt végű kérdést tartalmazó kérdőívet szerkesztett, amelyet a terjesztők 7730 példányban osztottak szét Amerikában és Európában a magyar menekültek között, így Kovrig az egyik első tudományos felmérést végezhet-e el közöttük. 1958-ig a kérdőíveknek körülbelül a fele érkezett vissza, amelyekből elemzésében Kovrig 1300 válasz kódolt adatait használta fel. Az említett kérdőív segítségével Kovrig egy sor fókuszcsoporthoz interjút is készített a forradalom résztvevőivel, s néhány kiemelkedő szereplővel részletekbe menő személyes interjút vett fel. Az interjúk nyolc amerikai városban, valamint Torontóban zajlottak.

Sok szempontú vizsgálatai a kérdőívek és az interjúk mellett a következő elsődleges forrásokra épültek:

- a) felhasználta a Magyarországon 1956. október 22. és november 9. között sugárzott összes rádióközleményt tartalmazó, New Yorkban 1957-ben megjelent kiadványt;

- b) a müncheni Magyar Levéltár '56-os vonatkozású magyar dokumentumait;²⁸
- c) a Kongresszusi Könyvtárban hozzáférhető, 1956 második felétől kezdődő magyar folyóiratanyagot;
- d) az 1956-ban megjelent, jelentős társadalmi és politikai utalásokat tartalmazó magyar versanyagot, valamint vezető magyar írók néhány más közleményét.

Ezek mellett felhasználta az 1950-es évek végén Amerikában elérhető szociológiai, politológiai és történeti szakirodalom eredményeit is. Empirikus vizsgálódásai elméleti igénygel is párosultak, ezért munkájában kísérletet tett arra is, hogy meghatározza az 1956-os forradalom és szabadságharc helyét a magyar forradalmak, szociális mozgalmak és általában véve az ország modern kori történelmében. Munkája olyan gazdag forrásanyagot és elemzést nyújt az 1956-os forradalomról, amelyhez hasonló Magyarországon a rendszerváltozásig elképzelhetetlen maradt.

IV.

Összegezve elmondható, hogy 1949 és 1989 között a magyar kereszténydemokrata emigráció olyan híd szerepet tudott betölteni, amely egyrészt a DNP történeti tradícióját, másrészt az európai kereszténydemokrata hagyományt sikeresen tudta közvetíteni Magyarországra felé, és így az összeérő magyarországi és külföldi szála a rendszerváltozáskor hozzájárultak ahhoz, hogy az újjáalakuló Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP) pártidentitásában a DNP mint történeti legitimációs alap szere-

²⁸ Kovrig kéziratában nem adja meg, pontosan mit ért „müncheni Magyar Levéltáron”. A Müncheni Magyar Intézetet Kovrig halála idején, 1962 decemberében alapították, anyagait így Kovrig nem használhatta. Valószínűsíthető, hogy a németországi magyar emigrációval kapcsolatot tartva anyagát Henney Gusztávtól, a második világháború utáni németországi magyar emigráció tekintélyes alakjától kapta, akinek gyűjteményében szerepelnek 1956-os vonatkozású források is. Lásd: Henney Gusztáv irathagyatéka. www.ungarisches-institut.de (Letöltve: 2018. 11. 21.)

pelhessen. A DNP örökebe lépő KDNP joggal számíthatott azokra a kapcsolatokra is, amelyek az egykori DNP-s képviselők emigrációs tevékenysége révén épültek ki: az emigráns kereszténydemokraták várakozási horizontján éppúgy a szovjet rendszer megszűnése és egy demokratikus Magyarországon feléledő új kereszténydemokrata párt állt, mint az itthon maradottakén, és a rendszerváltozás szelét érzékelve az 1980-as években a nemzetközi kapcsolatok is megélénkültek.

A KDNP alakuló országos gyűlésére 1989. szeptember 30-án került sor. A 154 választott küldöttön kívül mintegy 300 érdeklődő vendég is részt vett, közülük többen külföldről érkeztek. A nyugati szervezetek részéről érkezett: Hanja May-Weggen, az Európai Parlament kereszténydemokrata frakciójának holland alelnöke; Wim van Velzen, a holland Kereszténydemokrata Párt (CDA) elnöke; továbbá Jacques Lefèvre, a belga Keresztény Szociális Párt főtitkára; Klaus Franke, a bonni parlament CDU-s képviselője; Otto Wiesheu, a bajor parlament tagja, a Hanns Seidel Alapítvány ügyvezetője és Michael Ikrath, az osztrák nemzetgyűlés néppárti tagja. Lengyelországból, a Szolidaritás képviselőjében jelen volt Jacob Moskwa és Marek Holubicki a Katolikus Munkapárt küldötteként. A DNP emigráns képviselői közül megjelent Kovács K. Zoltán Münchenből, Mézes Miklós Kanadából és Varga László New Yorkból. A KDNP újjáalakulása körül tehát Nyugat-Európából és az emigrációból is sokan bábáskodtak, és megszületését történelmi elégtételként és sikerként értékelték. Az új párt létrehozásának nem titkolt célja volt az is, hogy az európai kereszténydemokrata pártok nagy családjában a magyar kereszténydemokrata párt is helyet kapjon. A KDNP EUCD-integrációjára 1990 júniusában került sor. Ezzel egy új korszak vette kezdetét, amelyben a magyar kereszténydemokrácia új pártja mint világnézeti párt indulhatott útjára, hogy európai normák és minták feszültségterében sáfárkodjon történelmi örökségével.